

FABIJANOV PRIJATELJ

Magla, jesenja podunavska magla, suva ili vlažna hladnoća, struja koja oblizuje i žari kožu kao mačji jezik; to je njegovo *lepo* vreme. Fabijan uživa ili ga nagoni neka strast, dijabolična ili, pak, stvaralačka unutrašnja potreba, da po takvom (ne)vremenu, rano izjutra ili, češće, predveče, skita Dunavskim parkom, zatim zabačenim ulicama, opustelim šetalištem pored Dunava, ili da pust i sumjiv tumara kao prikaza kroz duboke, reumatične i crvljive, melanholične lavirinte austrougarskog podgrađa Petrovaradinske tvrđave.

Sve vreme, dok upražnjava svoje samotnjačke šetnje, prezasićene mislima, slikama i asocijacijama, natrvoljene strepnjama i strahovima, osluškuje kako mu u stomaku ili struže slatka nervoza, električni napon ili duhovna ejakulacija njegovog umetničkog bića, nadražaj izražen u jačim i slabijim talasima, ili mu se utroba steže i nadima od nekih stalno tinjajućih strahova; to su simptomi koje Fabijan, čovek s velikim iskustvom proučavanja sebe, ali i s iskustvom eksperimentisanja sa svojim oštećenim unutrašnjim životom, odavno prepoznaje kao erotsko-umetnički doživljaj, ali i kao svoju duševnu bolest.

Rečju, Fabijan je *bolesnik*. Bolest Fabijanova, neprekidno smenjivanje sniženih i visokih tonusa životne sile, poremećaj unutrašnje ravnoteže, psihijatrijska struka možda bi smestila u sivu zonu (samo)mučenja, između dečje, nezrele depresivne ushićenosti čudima i misterijama svakodnevice, i teškog, smrtonosnog nezadovoljstva sobom i svetom oko sebe, između melanholije i sete umetničke duše i frustracije i besa neostvarenog samoubice.

Fabijan se spušta neosvetljenim stepeništem iz svog malog utopljenog periferijskog stana u radničkom kvartu. Slaba svetlost baterijske lampe među njegovim prstima olakšava mu silazak sa trećeg sprata. Neko je opet pokrao plafonske sijalice, neko ko je, možda, već pre toga pokrao plafonjere u kojima su bile te sijalice; neko nevidljiv, neko iz zgrade ili neko spolja, neko ko je, pritom, ili sa sobom nosio merdevine, šunjaio se s merdevinama po hodnicima, odvrtao sijalice, neprimećen, ili primećen ali prećutan; ili su, pak, njih dva ili više njih, koristili "lopovske merdevine", što se Fabijanu činilo realnijim. Pitao se šta rade su ukradenim sijalicama? Prodaju ih na buvljaku? I kakav je to čovek, koji je toliko nisko pao, da krade sijalice po hodnicima zgrade? Ko god da je ukrao sijalice, razmišljao je Fabijan, taj se šunjaio u gluvo doba noći po hodnicima; podilazili su ga žmarci pri pomisli da mu je taj, možda, prislanjao uvo na vrata.

U prizemlju se pozdravio sa starom olinjalom kujom, koja je odnegde dolutala u radnički kvart još pre mnogo godina; puštali su je u zgradu, hranili i sakrivali od šinterskih racija, tretirali su je kao *svoju* životinju; ležala je ispod stepeništa na otiraču za noge. Pored kuje, skupljen u položaju puža i leđima zagnjuren u njen stomak, grejao je bubrege stari crni mačor; među stanarima imao je isti familijarni tretman kao kuja i, ako nije lovio po kvartu i u podrumu, vilenio je po hodnicima. Fabijan bi ga ponekad primio u stan i nahranio.

Uveče, kada se spusti na Dunav, obložen maglom ili, tek, zamuzgan sumaglicom, skoro obavezno odlazi do tri stare bradavičave topole pored vode. U krošnjama tog orijaškog drveća vrvi od hiljade vrana. Crne ptice su tu našle noćno utočište. Bučno komešanje vrana na podlozi tamnog ili oblačnog neba, ili na mesečini – doživljaj kojeg Fabijan ne propušta! – pre nego što se jato utiša i smiri u granama, ode na počinak, a to se dešava naglo, kao po zapovesti vrhovne vrane, to je za njega jedno od onih čuda koje mu zaokupljaju mozak kao kada u magli noćnog neba čuje

kliktanje ždralova na njihovim jesenjim interkontinentalnim seobama na talasima magnetnog polje zemlje. Fabijan je čovek osetljivih senzora, posmatrač i filozof, i nije mu promaklo kada je jedno jutro, dok je meditirao na klupi, s pogledom na tvrđavu s druge strane Dunava, na pločnik dunavskog šetališta pao s neba plod oraha i usled udara pukao na polovine. Vrana, koja je orah ispustila iz kljuna, s namerom da ga na taj način razlupa, obrušila se na pločnik i kljunom iščeprkala i pojela jezgro. Fabijan, koji je posmatrao predstavu, sve vreme je osećao da ga ta inteligentna ptica posmatra krajičkom očiju i da o njemu “razmišlja”.

Fabijanova prijateljica zove se Kasja, službenica u Zavodu. Njih dvoje duboko su ogrezli u usamljениčkom životu i u sušnim ljubavnim godinama; oboje su, već, prepuni frustracija, besa i gorčine, porušili mostove i zatvorili puteve i bespuća do sebe ili, kako se to kaže, oboje su zatvorili prozore i spustili roletne, tako da više ni ptica ni sunčev zrak nisu mogli u njihove tamne duše; oboje su, već, skoro podivljali u svojim hladnim okamenjenim svetovima; uprkos strogoj zabrani, pojeli su toliko voća sa Drveta poznanja dobra i zla, da im se zgadilo i svoje i tuđe telo, da im se um pomračio i izgubili su sposobnost da u nešto veruju, da se raduju i da vole punog srca. Odlaze na svoje poslove mehanički, odlaze kao da odlaze na robiju. I grize ih strepnja. Oboje veruju da ih je spojila viša sila, samo kasno, i veruju da su, uprkos svemu, rođeni jedno za drugo. Nije im se dalo u mlađim godinama. Bog je sa njima imao druge račune. Žive svako u svom stanu i ne daju na sebe; on povremeno svrati kod nje na ručak ili na večeru, a ona povremeno svrati kod njega da se oseti “običnom” ženom, da ga opere i pospremi krš koji je napravio.

Fabijan je zavisnik od Dunavskog parka; godinama dolazi u tu veštačku šumu da u simetriji i svežini nađe predah i smirenje, da sabere misli i emocije u lepim pejzažima; dolazi da sedne na neku klupu i da “meditira” pod krošnjama, i zato najčešće traži skrovitije klupe bez mnogo ljudi i što dalje od dece. Na jednoj od tih klupa upoznao je Kasju. Njegova prijateljica, koja zbog svoje duševne bolesti isto dolazi u Dunavski park (među drveće, a ne među ljude), uverila je sebe da joj se nervi najbolje opuste dok posmatra labudove. Fabijan je o svemu tome razmišljao, dok je sedeo na klupi ili šetao stazama; dolazio je u park zbog svojih problema i, hteo ne hteo, posmatrao labudove na betonskom jezeru, ali on za razliku od Kasje nije doživeo nikakvo olakšanje. Štaviše, gledao je kako labudovi proždrljivo jedu hranu koju im donose ili čuvari parka ili posetioци, pa i dok su plutali po vodenoj plazmi, ništa u njima nije bilo smirujuće.

Nedelja, blizu podneva; dan sunčan, blistav, svečan, *ženski*. Sunce umereno toplog maja sijalo je danima uravnoteženo, blago i bistro, tako da su uzročno-posledično blistala, spolja i površinski gledano, sva lica glumaca na pozorišnoj sceni simetrične veštačke šume i podšišanih livada oko mutnog jezerskog okna urezanog u grudni koš Dunavskog parka. Na tom plitkom oknu ili ozidanoj bari, poslednjem živom ostatku isušenog rukavca pod nekadašnjim perifernim prozorima grada, kojeg varošani zvučno nazivaju jezero, *Labudovo jezero*, s nekoliko kvadratnih metara elipsasto ozidane tvrde zemlje – ostrvo “Eržebet”, i s vodenim mlazom koji vertikalno brizga u središtu jezera, plutaju labud i labudica, pernate skulpture u slobodnom prostoru. Labudovima krila podrezuju da ne odlete. To su ptice, ukrasne ptice, koje žive sa ljudima i nemaju strah od ljudi. Žene, deca, i poneki muškarac, bacaju im u vodu komadiće peciva. Tu su i gradski golubovi, sleću na livade oko vode i na “Eržebet” ostrvo, kad čuvar parka izruči zrnevlje za labudove.

Pešačke staze, asfaltni krvotok Dunavskog parka, okićene klupama gvozdениh kostiju i polukružno i pravolinijski razmotane između stabala plavog hlorofila; staze prodenute kroz travnjake i oblake fazoniranog žbunja, limfnih žlezda parka, pored

valovitih, tvrdih i gnjilih livada, duž figurativno orezanog šimšira i cvetnih rundela razmnoženih oko stabala, spomenika i fontana. Predstava je skoro porodična, *ženska*. Deca se vijaju po livadama, vrište u žbunju kao životinjice, skrivaju se iza stabala i spomenika, prevrću se na travi, a one sede na klupama ili se izležavaju na prostirkama, ostvarene i zadovoljne, voljene i poštovane, mirne i blažene kao svete krave. Mala suvonjava žena dečjeg lica, živčanih očiju i ravnog grudnog koša, obeležena crveno-crnim plastičnim leptirom u kosi, pridržava za podignute ručice čoveka u pelenama koji pravi prve korake na travnjaku, klati se kao lutka na kanapima, posrće, bori sa zemljinom težom; druga žena, pak, njena krupna prijateljica u stadijumu trudnoće, sedi na prostirci oslonjena leđima na stablo krastave topole, neodmereno raskrečenih i obnaženih nogu, i šakama gladi beli stomak obešen ispod majice, mazi čoveka u sebi. Žene na stazama i poneki muškarac kotrljaju decu u kolicima. Mimosilaze se sa penzionerima u šetnji.

Fabijan i Kasja, dva očajnika, sede na svojoj klupi, zavučenju u rastinje, i posmatraju, razmišljaju, ćute, grizu se iznutra. I kao da se sve vreme pitaju zašto su drugačiji, zašto ih je Bog tako kaznio? Oko njih sveopšta i infektivna psihopatologija dobrog raspoloženja i familijarnosti, varljiva, erotska, đavolska igra(nka) blagog sunca i uzbuđenih i ushićenih "srećnih" ljudi, mali provincijski karneval patetičnih prizora, gradsko pozorište nedeljne pastorale, trijumf proseka i parada maski, taštine i gordosti. Glumci i glumice raštrkani na betonsko-travnatim podijumima široko oko glavne vodene scene jezera, a u stvari raštrkani oko plitke i ustajale polumrtve dunavske bare, vijugavih obala opervaženih betonskom lajsnom, bare koju nazivaju jezero. Labudovo jezero. Park kao park, drveće i uopšte rastinje plemenitog porekla, orijaški beli platani, borovi, breze, vrbe, hrastovi, geometrijski orezan pravougli šimšir, rundele s cvećem, zaljubljeni se šetkaju ili bestidno ljube na skrovitim klupama, penzioneri sede, čitaju novine i ubijaju vreme šetkajući se po betonskim stazama, mame guraju decu u kolicima, trudnice šetaju svoje stomake i ližu sladolede u kornetima, deca se vijaju i valjaju po travnjacima, vrište, posmatraju ili hrane labudove, strani turisti sa kruzera se fotografišu, prodavac šarenih balona i šećerne pene, bronzani i mermerni spomenici, i sve u tom bezbednom porodičnom prostoru odiše vedrinom, pitominom i predvidljivim prizorima i situacijama. Sve i uvek, osim kada padne noć, posebno kišna, maglovita ili ledena zimska noć, ili kada u dnevni ušećereni svet tog parka ušeta, s bulevara ili sa obližnje Riblje pijace, ili iz Dunavske ulice, neki sumnjiv lik, neki čudak, osobenjak, neki Fabijan, ili prosto čovek višeg intelektualnog i duhovnog ranga, i poremeti ravnotežu i uhodane sisteme koje je nametnuo ljudski prosek, svet malih formata i opštih mesta. Tako je ovde, ovde u perivoju oko vode, već stotinu i više godina, skoro uvek subotom i nedeljom, slično kao i o praznicima, ali samo kada je *lepo* vreme; kada je vreme *ružno*, posetioci i prolaznici su retki, klupe i livade prazne i puste, lica kisela, mrzovoljna. Neminovnost uslovljena meteorologijom. Fabijan priželjkuje upravo to *ružno* vreme.

"Sve je to zbog sunca i žena", potpisao je Fabijan svoju zajedljivu dijagnozu nedeljne parkovske psihopatologije. "Na suncu svi misle da su najjači i najlepši. Pogledaj ih, svi su puni sebe i svoje veličine! Ne mogu više da ih gledam, tako 'srećne'. Ne mogu više da podnesem tu njihovu 'pozitivnu' energiju. Ja sam čovek ružnog vremena. Jedva čekam jesen, kiše i magle, da sve ovo opusti i prestane ovaj njihov teror dobrog raspoloženja", govorio je Kasja, a ona je zazirala od tog sumornog tona, plašila se tog njegovog mračnog unutrašnjeg poriva.

Fabijan, akademski slikar, zaostao u razvoju, samoživi melanholik i pakosno šaljivi neurotičar, otuđeni i poludivlji gradski čovek povučen u svoj svet kao u atomsko sklonište, posmatrač i mislilac, jednom stranom svoje ličnosti nije podnosio

parkovsku promenu meteorološki izazvane sreće i režao je u sebi kao vuk gledajući oko sebe, kako je govorio Kasji, “ovce koje pasu oko jezera”; a drugom razumnijom, mekšom i osećajnijom stranom svoje ličnosti, posmatrao je taj euforični podetinjili svet u parku – svet kojeg već koliko sutra neće biti na zemlji – sa solidarnošću očajnika, sa tugom i saosećanjem, slično kao kada čovek više svesnosti i osećajnosti posmatra jestive životinje, recimo guske, koje radosno jure prema gospodaru po zrnevlje koje se podrazumeva iz njegove ruke, i ne sluteći da, ovoga puta, odlaze pod nož. Fabijan je bio svestan živčane krhkosti ovih zavodljivih letnjih prizora; klonio se Dunavskog parka u to vreme (odlazio je u duge šetnje obalom Dunava), smetao mu je taj “teror dobrog raspoloženja”, svetlosti i energije i nalazio je da je sve to poticalo od lepog letnjeg sunca i ženskog principa. Fabijan je idealista i parkovski filozof, frustrirani cinik i sezonski alkoholičar, samac, čovek duha, bolesnog izopačenog uma i osetljive ranjene duše, neostvaren kao otac i sputan, nerazvijen kao likovni umetnik, bivši narkoman, pušač samoubica, gubitnik na ivici ludila i egzistencijalne propasti. Fabijan je ljudima uvek pomalo sumnjiv dok skenira sa svoje skrovite klupe ili kruži i vileni po stazama, zazjava unaokolo, a u stvari treba se čuvati njegovog dubinskog prozorljivog pogleda koji hvata svaki detalj i ništa ne može da mu promakne. To je pogled koji sve razumeva, saoseća, ali i prezire, mrzi.

Praznili su Labudovo jezero; voda se mučila kao svako bolesno živo biće, davila se bez kiseonika u mulju i nečistoćama, poslednjih meseci pretvorila se u blatnjavu svetložutu čorbu, ustajala, neprozirna, smrdela je na letnjim vrućinama. Najzad je došlo vreme, svemu dođe vreme, da pumpama isisaju teško bolesnu vodu i zamene je zdravom, bistrom, plavom. Par labudova odneli su dok traju radovi i vratili ih u novu vodu. Praznili su jezero; radovi su započeli juče u prepodnevnim časovima, i posao nije prošao neprimećeno, svet se okupio da prisustvuje događaju, retke su prilike da čovek pogleda šta je bilo na dnu te vode. Sada, pošto je jezero u središtu parka na dan-dva lišeno svoje suštine – vode, i pošto se otvorila plitka i smrdljiva rupa kao crvljiva rana u zemlji, obložena betonskom kragom, radnici su sa muljem vadili flaše, konzerve, kese, igračke, novčiće. Fabijanu i Kasji se smučilo; dno je bilo puno đubreta, jezero koje su *mistifikovali* bilo je zagađeno skoro kao neki kolektor. Jezero je bilo kao neki vodeni tumor. Došli su u park drugog dana trajanja radova, zatečeni i iznenađeni prizorom, neobavešteni, razočarani i ljuti zbog ružnih ljudskih tragova što ih su videli na dnu u mulju i lokvama, ali sve to, ipak, nije pomutilo njihovo zadovoljstvo što će se u jezeru zablistati živa i bistra voda.

Seli su na klupu i zabrinuto posmatrali radnike koji su babrali po mulju. Fabijan je u svom filozofskom maniru jednog samoživog i suicidalno raspoloženog čoveka, bezinteresnog duhovnog i intelektualnog sebičnjaka, čiji je um opterećen metaforama i raznim preterivanjima, praznjenje ovog jezera, sadržaj koji je kao mračna podsvest ili košmarni san isplivao iz mulja (tako ga je video), povezao sa nečistoćama u sopstvenom unutrašnjem životu. Odavno se već oseća prljav, zaražen. Svestan je toga, zna da sebe odvlači u provaliju. I ništa ne menja. Gadi se sam sebe, mrzi sebe, oseća se *toksičan* i bolestan, ali jednako ne ispušta cigaretu iz usta i jednako živi neuredno, haotično, privremeno, jednako se ubija, i taj proces samoponištenja sada je već nekako ubrzan, oseća da stari, oseća da mu je krv slaba, meso trulo, misao zahrđala, duša okoštala. Uvek je bio sklon preterivanju. I kao alkoholičar koji tvrdoglavo odbija da se suoči sa istinom o svojoj zavisnosti, tako i Fabijan, misli ili umišlja da ta zatrovanost njegovog bića ne potiče ni od nikotina ni od nesređenog samačkog života, nego od neke teške infekcije koja potiče iz same prirode bolesnog društva. Pogled na to ispražnjeno jezero od kojeg je ostalo samo blato, zadah raspadanja, vodeni tumor metastazirao u savršenoj geometrijskoj

simulaciji šume u središtu grada, doveo ga je do toga da je ušao u samu srž neminovnosti laži na kojoj počiva svet, privid uređenosti i sistema, ali u unutrašnjosti, plitko, sve je samo užasna smrdljiva trulež, gnjilost.

Tako je i jezero u njemu, nekada zdravo i bistro, pričao je Kasji, ne bi li kod nje izazvao sažaljenje, vremenom pretvoreno u smrdljivu baruštinu u koji je bacano svašta; najviše “đubreta” odlagao je sam u sebe, rekao je, i to mu je najkrivlje. Kada bi čovek mogao, filozofirao je Fabijan, kada bi mogao – kao to jezero u Dunavskom parku – da se isprazni do samog dna, ili da ga neko isprazni i dobro opere od toksičnih mentalnih sadržaja, koji su mu zatrovali i misao i dušu, kada bi mogao da ispovraća taj “gorki talog iskustva”, taj mulj iz sebe da izbací, i da se onda ta praznina ispuni zdravom svetlošću, bistrom, plavom, kada bi to mogao... Ali, ne može. On misli da ne može. Ona ga pedagoški ohrabruje da pokuša najpre od stvari koje su realne, vidljive i opipljive, na primer od cigareta.

Fabijan se toga jutra probudio u svom malom stanu skoro kao i svakog drugog jutra, umoran, teških nogu usled srčane slabosti i nakupljene mlečne kiseline u mesu i sa tinjajućom tugom i krivicom koje su postale njegove hronične bolesti. Zapalio je prvu cigaretu. Probudio se nervozan i rastresen zbog telesne pojave koja mu je zagorčila početak novog dana i pokvarila raspoloženje, izbacila ga iz kolotečine i ravnoteže i zarazila ga zabrinutošću pred nepoznicom, pred zlosutnom pojavom koja je mogla da bude samo jedna od onih prolaznih “bolesti” što ih čovek u mlađim godinama iznese na nogama, ali mogla je da bude i nešto ozbiljnije, što je dolazilo sa njegovim srednjim godinama, i sa čim se nije bilo igrati, nešto što je sada možda prispelo na naplatu računa. Oči su ga na momente bolele skoro kao upaljeni zub i uglovima mu je treperilo, podrhtavalo; trpeo je strahovit pritisak koji se kroz naprslinu pod korom izlivaó u slepoočnice, a između obrva i u središtu čela osećao je vodenu težinu kao da mu otiče mozak. Prstima je masirao oči, došlo mu je da ih zabode u duplje, ništa nije pomoglo.

Bila je nedelja, dan sunčan, umereno svež, izmišljen za odlazak u planinu i uživanje i meditaciju u dokonosti, svetlost bistra i dubinska oštrina velika, a blaga svežina praćena strujanjem pročišćenog vazduha sa Dunava oblizivala je kožu kao svila i obećavala je od ranog jutra dobru srčanu frekvenciju i plućnu ventilaciju, otvorene sinusne kanale i nozdrve i lako i duboko disanje. Priroda je pripremila scenografiju za uživanje, takav dan se više nikada neće ponoviti, ali šta to vredi i koji je smisao života, sunca i lepote kad čoveka grize telesna bol i kada ga muče neizvesnost, strepnja i strah od posledica.

Toga dana, kao i mnogih nedelja pre, otišao je iz parka na Riblju pijacu do ribarnice da kupi nekoliko potkovicica tolstolobika i da to isprži sebi za ručak. Godinama u toj prodavnici kupuje riblje meso i godinama ga opslužuje isti prodavac, čovek koji po navici, čim ga ugleda, ili poseže za potkovicama tolstolobika ili mu se izvinjava što mu iz ribnjaka nisu isporučili tolstolobik. Ispred ribarnice stajalo je u redu nekoliko kupaca, a on sam stao je iza suvonjave žene raščupane kraće kose i u papučama s praznom tašnom okačenom o pregib lakta. Psorijaza joj je oštetila ruke tanke kao šibe, crvene fleke prekrile su veliku površinu kože i šake su joj se ljuštile. Zatražila je živog šarana od oko kilogram. Prodavac, sitan i žilav, bolesno žgoljav čovek koščatog lica razrokih očiju s vlaknima crvenih žilica u želatinu beonjača, i s dlakavom bradavicom na obrazu, opasan plastičnom keceljom zamuzganom flekama riblje krvi, meredovom je vadio iz bazena po dva-tri šarana, podizao jednog po jednog i pokazivao ih ženi, ali ona nikako da se odluči; jedan joj je velik, drugi joj je mali, treći joj je mastan, četvrti je mator. Prodavac, navikao na probirljivost i hirove kupaca, vraćao je ribe u vodu, poklanjao im život do daljeg. Kupci u redu koji se

uvećavao čekali su da se žena odluči za šarana od kilogram i da prodavac prestane da vraća ribe u bazen; najzad, ona se odlučuje, i šaran po njenoj meri, završava u kesi u kojoj se trza daveći se bez vode.

“Ubite ga”, reče žena.

Prodavac udari drvenim čekićem po kesi i zgnječi glavu šaranu, trzanje prestade. Žena plaća i odlazi s mrtvom ribom u kesi.

Fabijanu se ovo zgadilo. Osećao je kako mu bol cepa oči i kako mu pritisak raste među obrvama i u slepoočnim kostima. Glava mu je pucala od bolova. Način na koji je prodavac ženi pokazivao ribe, podižući ih iz meredova, tako što im je palac i kažiprst zabijao u oči kao klinove, da mu se ne izmigolje iz šake dok se uvijaju u vazduhu, bio je za njega isto tako gadan i surov kao preživarska ravnodušnost ljudi koji su stajali u redu i to posmatrali. Bio je isti kao i oni; nikada pre toga nije zapazio taj detalj i izbegavao je da pogleda u bazen u kojem su ribe očajnički zevale i bile natrane kao sardine. Sada se primakao i pogledao. U vodi je ugledao oslepljenu ribu. Izašao je iz reda, uzrujan, skoro izbezumljen, i odjurio u Dunavski park da se smiri; seo je na *njihovu* klupu, zapalio cigaretu.

Pokušao je sa terapijom labudovima. Dve krupne papirnato bele monogamne kraljevske ptice blistavog perja i ružičastih kljunova, dva gradska labuda u punoj zrelosti, spojena nečim što bi se olako prevedeno sa ljudskog jezika moglo nazvati: brak(om) ili ljubav(lju), maločas su se na kratkim crnim nogama gegali po svetlo-zelenoj livadi pored svog jezera, Labudovog jezera, kretali se kao nakljukane guske, felerično, smešno i sporo, s utiskom nespretnosti, trapavosti i nedovršenosti svoje telesne građe, skoro kao da su učili da hodaju. Međutim, otkako takoreći bestežinski plutaju na vodi, mutnoj ustajaloj vodi, jedno pored drugog, i povremeno savijaju dugačke gumene vratove, zabadaju ih u vodenu kašu, kljunovima čiste perje, to je moćni graciozni ptičiji par, otelotvorenje plemenite čistote, par čija uravnotežena i smirujuća pojava na sivo-splačinastoj nepokretnoj plazmi jezera, Kasji popravlja raspoloženje, snižava joj hipertenzivni pritisak, smiruje nervni sistem. Tako ona misli, tako se ona oseća. Fabijanu labudovi nisu pomogli.

Tada je ugledao tog strašnog čoveka; zastao je na raskršću staza kod starog piramidalnog hrasta, zadihan, znojav, i videlo se da razmišlja na koju stranu da nastavi i videlo se da je odmah vezao poglede za svoju *šumsku* pojavu. Dan je bio topao, sunčan, a on u zimskoj jakni, simulacija kože, zavrnutih rukava, i u razdrljenoj tamno-braonskoj košulji. Pošao je u unutrašnjost parka, žurno, zatim je naglo zavio preko livade, preskočio rundelu s cvećem, i prečicom dospeo do klupe koju je fiksirao. Nije sedeo dugo (a sedeo je kao na žeravicama), odjednom se digao i produžio polukružnom stazom, krakatim grubim i oštrim korakom, oborene glave, i skoro da je naleteo na Fabijana, koji je sedeo na klupi i pušio; pogledi su im se sudarili. Fabijana zapahnu zadah, osećao se na ovce, na loj. Imao je pogled progongenog vuka, zastrašujući, zakošen.

Šumski čovek nije bio glumac, jedini u tom parku nije bio glumac, on je bio stvaran, divlji. Čovek bez maske, a čovek bez maske je kao divlja životinja. To životinjsko i divlje bilo je i nešto najtužnije i nešto najlepše u njemu; hteo je među ljude, očajnički, ali istovremeno bežao je od ljudi i sklanjao oči od njihovih pogleda, uklanjao im se sa puta, osećao se manje vredan, bio je svestan nadmoći gradskih ljudi u odnosu na njega. Ovo nije bila njegova civilizacija. Bio je uljez, vuk u gradu. Sklonio se sa ulice u park, zabasao je u *šumu*, ali ni tu nije bilo njegovog sveta. Njegovo upečatljivo lice, slepo kod očiju, surovog beslovesnog izraza kroz koji se kao kroz mutnu svetlost providela čovekova prošlost životinje, koščato i reljefno, divergentno, pomerenom iz ose u predelu viličnih kostiju, opervaženo retkim žutim

maljama, bilo je lice divljaka, ogoljenog esencijalnog života, lice zatucanosti, lice istine, lice koje je negde ostalo zatureno u vremenu, zarobljeno negde u nekom planinskom budžaku. Koža je imala neki znojavi sjaj i boju žestoke preplanulosti, pa i nagorelosti naročito u predelu snažnih jabučnih kostiju, i oko uglova usana, posledica dugotrajno izlaganja planinskom suncu, vetrovima, kiši, i neurednog i nečistog šumskog života u nekoj sklepanoj baraci; koža ogrubela, ispucala u obrazima tvrdim kao reznjevi i bobuljičava oko usta. Nozdrve su se crvene i flisovale, zahvaćene zapaljenskim procesom, gurao je u njih kažiprst, čačkao je nos po navici koja je toliko učestala da više nije imala veze ni sa nosom, bez stida, prirodno, kao pas koji bez stida vrši nuždu na ulici. To su bili prsti okoštale kože, debelih, prljavih noktiju. Dok je čačkao nos i grebuckao nozdrve, krivio je glavu, zaošijao vrat, i u poluotvorenom usnom ždreću, zarozanom u obraz, videli su se retki, krivi, truli zubi u otečenim desnima. Disao je otežano, brzo, sipljivo, grudi su mu se podizale, kašljucio je i, čak, u jednom momentu pljunuo u travu, izbacio šlajm iz bronhija, i nagnuvši se preko žbuna produvao nozdrve. Kosa je imala boju rđe i oštrinu žice, obrijana visoko polukružno do kože oko špicastih ušiju, odostrag ravno, a iznad čela, koje se sjaktilo kao premazano uljem, štrčala je kao otkos, bodljikavo, i na temenu se rascvetalo gnezdo. Oči su vučje, gladne, duboke, krmeljave, stalno na oprezu, vrebale su plen, osluškivale progonitelje. To je bio pogled koji je teško mogao da se podnese, izazivao je nalogodu, plašio je ljude, bio je nepredvidljiv.

Fabijan je već doživeo slično iskustvo. Jedne kišne večeri, vraćajući se iz grada, koristili su stazu kroz Dunavski park kao prečicu do bulevara. Fabijan je držao otvoren kišobran, a Kasja je ruku provukla ispod njegove mišice i stisla se uz njega; žurili su kroz pust park, obasjan mutnom svetlošću kandelabara. U susret im je dolazio čovek u dugačkom mantilu, podignute kragne, i sa šešikom širokog oboda na glavi, bez kišobrana. Sekund pred mimoilaženje istovremno su se pogledali, okrnuli očima. Pogled tog čoveka zasekao je u Fabijana kao nož. Električno kolo visokog napona uspostavljeno između ova dva pogleda izbacilo je varnicu, izbio je kratak spoj. Kasja je drhtala, pribila se još jače uz svog prijatelja. Fabijan joj je rekao da je u *zverskom* pogledu tog čoveka ugledao esenciju mržnje. Mržnja nepoznatog čoveka prema nepoznatom čoveku. Mržnja radi mržnje. Lice tog čoveka urezalo se Fabijanu u glavu tako snažno da ga dugo neće zaboraviti; stalno će mu se vrzmati kroz misli, živeće negde u dubokim tamnim predelima svesti, zatureno u neistraženim dubinama mozga, i povremeno će ga izvući iz tih dubina na svetlost i oživeti neko slično lice ili neka slična situacija, prizor, pojava.

Fabijan je sedeo na klupi u senci šimšira zabrinut za svoje zdravlje i ogrezao u strepnji i lošim predosećajima, posmatrao jezerce i šetače. Razmišljao je o oslepljenim ribama i o strašnom šumskom čoveku, uneli su u njega neko čudno uznemirenje. U neko doba pojavio se na stazi nemački ovčar. Životinja se ušunjala u Dunavski park sa bulevara, provukla se kroz živicu i izbila među klupe na stazu blizu bronzanog pesnika Đure Jakšića. Fabijan se sažalio. Sva njegova krivica bila je u tome što je živ i što je napušteni pas. Pesnik je ličio na tog ritavog starog nemačkog ovčara. Pas je ličio na pesnika. Fabijanovoj filozofskoj ličnosti, koja je u njemu živela kao u nekom paralelnom onostranom svetu, istog momenta je upala u oko ova sličnost dva bića slomljena i potrošena u ratovima sa ljudima i svoj slučaj obeleženog i izgubljenog pojedinca, otpadnika i gubitnika, ugledao je u tom prizoru koji se pred njegovim očima iznenada otvorio na jednoj od pozornica parka. Samosažaljenje je je jedna od njegovih neizlečivih bolesti.

To je bio pas u jako lošem stanju, ofucan i prestravljen, ulepljene prljave dlake, oguljene ili šugave na leđima i butini, isplaženog jezika, ali već tako iscrpljen u

neprekidnom bekstvu i strahu da je svojom pojavom molio ljude da ga više ne proganjaju jer samo traži neki ćošak da se na miru rastane od života. To je bila životinja u dubokim godinama (gotovo sigurno izbačena iz nekog auta), koju su progonili po gradskim ulicama, terali je od sebe ili je zaobilazili u širokom luku, gađali je kamenicama, mlatili štapovima, da bi se pas u očajanju dokopao Dunavskog parka ne bi li se u rastinju sklonio od progonitelja i našao malo mira. Bio je krupan, dugačak, i njegove dimenzije i *opasan* izgled napuštenog psa urotili su se protiv njega, premda je to bio miran i dobrodušan stari pas, koji nikada ne bi prvi napao čoveka. Potresni izgled tog ubogog lualice, rebra i lopatice koji su se provideli iz dlake, pregorele, staračke oči i zakošen pogled pun straha od nekog glasa ili kamenice, njegovo malaksalo kretanje koje je ličilo na prikradanje, spušten rep, sve je ukazivalo na to da je već dugo na ulici, da je gladan i žedan, i da je preživio razne strahote i ko zna na kakve je sve neljude nailazio.

Pas zastade na stazi da vidi gde je izbio, s kim ima posla i kuda da produži; izgledalo je na trenutak da će da se vrati u živicu i produži bulevarom. U parku je bilo dosta ljudi, a na livadi pored jezera igrala su se deca. Pas podiže glavu visoko i pogleda u tom pravcu, oslušnu, onjuši vazduh, znao je da tamo, među žene i decu, ni slučajno ne sme. Jedna žena ga ugleda, skameni se, zatim pritrča detetu, uhvati ga za ručicu i oboje otrčaše sa livade.

Duž staze na klupama sedeli su ljudi, svi su ga primetili. Pas leže na stazu, pade kao proštac i njušku položi među šape. Njegova strašna pojava u kojoj se osećala smrt, poremetila je preživarski spokoj ljudima na klupama i prekinula saobraćaj na stazi; dve tinejdžerke, koje su prolazile tom stazom, najpre su pokušale da ga zaobiđu, preko travnjaka, ali pas im se učinio opasnim, i vratile su se nazad. Čulo se njihovo kikitovanje. Stari pas je podigao glavu i gledao za njima očajnog, ljudskog pogleda. Zatim njušku opet spusti među šape. Penzioner na klupi podiže glavu sa novina i preko naočara pogleda u psa. Starija, grbava žena sa najbliže klupe, uznemirena, polako se ustade i udalji se od psa, bez osvrtnja; pas je gledao i za njom.

Fabijan pozva psa sebi, ali životinja se dvoumila. Zatim klecavim korakom priđe čoveku na klupi. Fabijan pomazi psa, pogleda ga ravno u oči, *ljudske* oči, pune tuge, bola i straha, i stari pas malaksalo leže pored njegovih nogu. Tada se dogodilo malo čudo. Bol i pritisak u očima i u čelu su naglo slabili, sve dok nisu sasvim uminuli, a tada mu se povratilo raspoloženje i kao da ga je nešto iznutra obasjalo svetlošću takoreći božjeg porekla i podiglo od zemlje. To nije imalo nikakve veze sa labudovima. To je bilo nešto drugo i nešto više i nešto tajanstvenije. Nikada pre toga nije osetio takvu moćnu svetlost u sebi i dobio tako jasnu poruku i potvrdu da je posmatrač koji sve te ljude i sve oko sebe vidi jasnije, dublje i složenije, nego što oni vide njega, ako ga uopšte i vide, i nikada nije prepoznao u sebi takvu snagu sopstvene unutrašnje i nevidljive nadmoći, svest koja je sve držala pod sobom i bila apsolutni gospodar situacije, kao tog prepodneva u Dunavskom parku, na klupi.

Prilegao je na klupu i zaspao; tako su ga i našli, već ukočenog. Nemački ovčar je zarezeo kada su pokušali da mu priđu, jedva su ga oterali od Fabijanovog leša. Kasja je posle pričala da je stari pas danima dolazio i ležao pored klupe, ali neki posetioci su se žalili, pa ga je čuvar oterao.

Šifra:

Stari pas

